

ШЫН

Совет Эвилелининч Коммунистг партиязынын
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттеринич,
ажылчы чоннар депутаттарының область Совединич органы

1954 чылда
үндүктүгү

1954
ИЮНЬ
29
ВТОРНИК
№ 129 (3066)
ӨРТЭЭ 20 КОП.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

рында дүшкүрүлүг чорукту чавы-
рылдылары дээш (2 арын).
Д. Аракчаа.—Чептерин чайла-
дыр (3 арын).
Н. Афонин.—Эки ажилды бри-
гада (3 арын).
Улус демократиянын чуртта-
рында (3 арын).
Н. Барабашев.—Өске сылдыстар-

га амыдырал туруп болур-бе?
(3 арын).
С. Лосев.—Иран нефть дугайы-
нда англи-америк сүлчээ (4 арын).
Гоминданчыларнын өчүк-чөггээ-
лери (4 арын).
Гватемаладан холоц ырат! (4
арын).
Англиянын обиналар палатазы-
га А. Иденнич чугаазы (4 арын).

КОЛХОЗДАРДА РОЛЮН

БРИГАДИРЛЕРНИЧ БЕДИДЕР

Коммунистг партианың удуртул-
газы-биле колхоз тургузуучун тин-
ленинин түнелинде бистиң көдээ
ажыл-агыйымыс делегейге эн-не
улу болгаш мурнакчы болу берген.
Тараа ажил-агыйынын күчүлүг кө-
дүрүлүшүнүн, көдээ ажил-агыйы-
нын бүгү культураларынын бедик
дүжүтүүнү малдың баш санын өстү-
рерин болгаш оон продуктулуун бе-
дидерин чүнүн-даа мурнуңа кадр-
лар чедишиктериниң шиттирлээр
ужурлуг. Бистиң партианың колхоз-
чу кадрларын өстүреринге болгаш
кнжиздеринге улуг кичээниңиңиңи салып турар.

болгаш аааа хүн-бүрүнүн дузалам-
чызын чедирип турар. Ол агротех-
никаның чурумнарын шингээдил
алганы-биле эрткен чылын тарылга
шөлүндөн бедик дүжүттү алган.
Эки көргүзүлгелерин чедип алганы
дээш эш О. Удүмбараны облүүс-
ком Бүгү-эвилелиң көдээ ажил-
агыйы дделгелзениң кандидатынга
бадылаан. Ол ышкаш күш-
ажылчы идепкейи-биле болгаш ор-
ганизакчы аргалары-биле колхозчу
массаларының мурнуңа хүндүктелди
чедип алган бригадирлер бар.
Оларга Чөөн-Хемчик районда «Ком-
мунизмге орук» колхозтуң бригади-
ри эш Манзырычкы. Улуг-Хем рай-
онда «Күш-ажылдың хостуу» кол-
хозта бригадир эш Афанасьев, Таң-
дыта Сталин аттыг колхозтуң хову
ажылчыны бригадири эш Тынтык-
оол суңлар хамааржыр.

Колхозтарда хову ажылының бри-
гадирлеринин болгаш мал ажылы-
ның ферма эргелекчилеринин, ы-
шкаш МТС-териниң трактор брига-
даларынын бригадирлеринин ролу
нигитиниң ажил-агыйын көжүрүлээр
дыкка улуг. Олар—колхозчу хову-
ларда ажилдарының шуут-ла ооттуг
организациячылары болур болгаш
колхозта күш-ажылдың өдүрүлүшүн
кайгылыш чок бедидери, нигитиниң
черин шың ажылаары, оон дүжү-
дүн улгатырары, малдың баш са-
нын өстүрерин оон продуктулуун
көжүрүлээр олардан хамааржыр.
Бригадирлериниң мал фермалары-
нын эргелекчилеринин мергежилди
удуртулгазы трактор болгаш хову
оригадаларының база мал ферма-
ларының оодик бүүдүрүчүлүг кады
ажылдажылганы хандырышпаан,
МТС биле колхозтарын керээлиг
хүлээлгелерин төлөтүг күүсөдир
арганы бээр.

МТС-терде мурнакчы трактор
бригадалары хей. Чижээ, Бай-Хаак
МТС-тин Калинин аттыг колхозта
эш П. Ермолаев, Каа-Хемде «Больш-
шевск» колхозта эш У. Руковичин
удурткан трактор бригадалары көсү-
черин ээлеп турарлар.

Ындыг болза-даа бригадирлерини
шилпип алырынга болгаш кнжизде-
ринге дыкка хей колхозтарынч баш-
таар черлери партия организация-
лары кичээниг салбай турарынын
фактылары бар. Хову ажылынын
бригадирлерин болгаш мал ферма-
ларынын эргелекчилерин быгыт-
лаар, шилпип алыр болгаш кнжизи-
дир ажилды Улуг-Хем, Өвүр, Би-
Хем, Каа-Хем районнар дыкка чеп-
пес чорудуп турар. Чижээ, Улуг-
Хем районунуң колхозтарында 54
бригадирлериниң иштинден 3 чылда
ажылдааннар чүгө 6, а 39 бри-
гадирлер бир чыл стажыг болуп ту-
рур. Би-Хем районда мурнакчы
ажылды «Кызыл тараачын» колхоз
безин 1953 чылда 4 бригадирлерин,
Каа-Хемде «Октябрь 30 чылы»
колхоз мал фермаларынын 8 эр-
гелекчилерин, хову ажылынын 3 бри-
гадирлерин солаан чүүдөр бар.

Колхозтарынч улгатыр каттыш-
канынч болгаш көдээ ажил-агыйы-
ны амгы үениң чаа-чаа машинала-
ры-биле чеспелээниң түнелинде
хову болгаш трактор оригадалары-
ның база мал фермаларынын
ажыл-чорудулгазы болгаш оларга
негеделер улгатыр. Ам улгатыр
каттышкан колхозтуң бригадириниң
ажыл-чорудулгазынын хемчээли
болгаш ниги удуртулгазы улгаты-
р каттышпаан турган колхозтар-
нын даргаларынын ажил-чорудул-
газындан канчан-даа ажуу эвес де-
недиг болуп турар. Колхозтарынч
удуртуг кадрларынын составын бү-
гү талаалыг ежиждерин—колхозтар-
нын организас, ажил-агыйын бы-
жылгаларынын үндөзүн айтырыс
болур.

Амгы үеде колхоз бүүдүргезин
удуртуу дыкка нарын. Колхозтарынч
удуртуу ажилдакчылары—агротех-
никаны болгаш зоотехниканы ханы
билер, көдээ ажил-агыйынч эконо-
миканың таарыштыр хей адыр-
лыг ажил-агыйын башкарып шы-
даар улуг организакчы аргаларын
кадрлар болур ужурулуг. Коммуни-
стг партия болгаш Совет чазак
колхозчу тараачыларнын ортузун-
дан колхоз бүүдүргезиниң идепкей-
лиг организакчыларын кнжизиткен
болгаш депшиткен.

Бригадирлерин болгаш ферма эр-
гелекчилерин кыры-биле, өзү ба-
рымдалаан шилпип алыр чорук—
оларын ажилга ызырынас чорукка
чедирип, бригаданын ажилынга
улуг чептерин болдуруп турар
болгаш нигитиниң ажил-агыйын
шапкын көдүреринге доктар болуп
турар.

СЭКП Төп Комитетиниң февраль-
март Пленуму колхозтарынч удур-
туу кадрларын шың шилпип алы-
рынга, таарыштыр тургузарынга бол-
гаш кнжиздеринге чер-черде пар-
тия оргнарианың харысгалзын
бедидер сорулга-биле база колхоз
бүүдүргезин дүрген көжүдүреринге
оларнын улуг ролуудун барымда-
лааш, колхозтар даргаларынын
оралакчыларын, бригадирлерин бол-
гаш мал фермаларынын эргелекчи-
лерин партия райкомнарынч но-
менклатуразынга алыры эргежок
чугула деп санаан.

Колхозтарда бүүдүргө бригадалары-
нын бригадирлерин болгаш
ферма эргелекчилерин шилпип алыр,
кнжиздир болгаш таарыштыр тур-
гузар, оларга хүн бүрүнүч ооттуг
дузаламчызын чедирер талазы-биле
ажылды СЭКП райкомнары, колхоз-
тар болгаш МТС-тер удуртуучулары,
партиянын эге организациялары
күштелдирер ужурулуг.

Политик талазы-биле билдигин,
колхозчу херекке бодун бердинген
мергежил-дуржулгалыг бригадирлерин,
ферма эргелекчилерин шилпип
алыры, кнжиздери, таарыштыр тур-
гузаны колхозтарын организас,
ажыл-агый талазы-биле улам-на
быжылгаларынга чугула чүүл болур.

Эш Дываа колхозка кирген соон-
да 1951 чылда нигитиниң 283 баш өш-
күзүн өстүрерин-биле хүлээп алгаш
1954 чылда 1075 баш чедир өстүрген.
Эш Дываа өшкүлери өстүргөш ту-
стук кадарчыларга үлөп берген. Бо-
дунда 579 баш өшкүлери артырып
алган. Бо чылын төрөэн 240 баш өш-
күзүндөн 281 анайларын бүрүн кам-
галап доруктурган. Анайларынч
ажалгазынга, чемгерилгезинге улуг
кичээниг салганы-биле мал чаш
төлү чагыс-даа когарал чок болуп
турар.

Малды чайын олардалдып семир-
тири малдын организастыг чорукташ
бүгү малын экиден өрү денгелдиг
кышка ужуражырын болгаш мал
чемнерин белеткээринге киржирин
хүлээп турар.

Эш Дываа оларны шың ажылаары-
нын аргазынга өрөнип алган.
Оларларын законнарга үскөш бөлү-
көлдү аайы-биле малды ээлчештир
одалдагы арганы ажылгап турар.

Минск А. П. Чеховтуң чогаал-
дары белорус улуска калбаа-биле
билдинер. Белорус ССР-ниң В. И.
Ленин аттыг күрүнө библиотеказында
улуг делегейде ССР-ниң улус-
тарынын дылдарында парламенттин
чогаалчының хей санынч чогаалда-
ры, литература ажилынын дугайында
оон чугаалары, оон дугайында
сактышкынар чыгдырган. 40 чыл
бурунгаар Петербуртка белорус
дылга парлаан «Хайыракан» деп
шин улуг сонургалды болуп тур-
ар.

А. П. Чеховтуң өлгөн хүнүндөн
бээр 50 чыл болганы демделгээринге
республиканың ажилчы чоннары
белеткенип турар. Белоруссияда чо-
гаалчының 23 чогаалдарын парлап
үндүргөн. Бо чылын республиканың
ном үндүрер парлаалга чери А. П.
Чеховтуң чымыды чогаалдарын
белорус дылга парлап үндүргөн. Бело-
рус ССР-ниң эртемнер Академиязы-
нын ном үндүрер парлаалга чери
А. П. Чеховтуң уран-чүүдөр дугайында
чугааларынын чындызын
парлаалга белеткен турар.

Минск А. П. Чеховтуң чогаал-
дары белорус улуска калбаа-биле
билдинер. Белорус ССР-ниң В. И.
Ленин аттыг күрүнө библиотеказында
улуг делегейде ССР-ниң улус-
тарынын дылдарында парламенттин
чогаалчының хей санынч чогаалда-
ры, литература ажилынын дугайында
оон чугаалары, оон дугайында
сактышкынар чыгдырган. 40 чыл
бурунгаар Петербуртка белорус
дылга парлаан «Хайыракан» деп
шин улуг сонургалды болуп тур-
ар.

А. П. Чеховтуң өлгөн хүнүндөн
бээр 50 чыл болганы демделгээринге
республиканың ажилчы чоннары
белеткенип турар. Белоруссияда чо-
гаалчының 23 чогаалдарын парлап
үндүргөн. Бо чылын республиканың
ном үндүрер парлаалга чери А. П.
Чеховтуң чымыды чогаалдарын
белорус дылга парлап үндүргөн. Бело-
рус ССР-ниң эртемнер Академиязы-
нын ном үндүрер парлаалга чери
А. П. Чеховтуң уран-чүүдөр дугайында
чугааларынын чындызын
парлаалга белеткен турар.

Минск А. П. Чеховтуң чогаал-
дары белорус улуска калбаа-биле
билдинер. Белорус ССР-ниң В. И.
Ленин аттыг күрүнө библиотеказында
улуг делегейде ССР-ниң улус-
тарынын дылдарында парламенттин
чогаалчының хей санынч чогаалда-
ры, литература ажилынын дугайында
оон чугаалары, оон дугайында
сактышкынар чыгдырган. 40 чыл
бурунгаар Петербуртка белорус
дылга парлаан «Хайыракан» деп
шин улуг сонургалды болуп тур-
ар.

Чурттуң бүүдүрүлгелеринде

ССРЭ-ниң Калбак хереглед ба-
рааннар үлетпүүнүнч министерство,
зунуң Сталинабадта механика заводунда
Таджикстанда электри-биле
каң эзилдирешкиннин бирги суугу-
зуун тургузарының талазы-биле
ажылдар чорутунуп турар. Суугу ту-
рар черинч онгарын каскан болгаш
фунтаментини салып турар. Электри
күжү-биле каң эзилдирер суугуну
ажылгалга кнжирер чорук бо үеде
чедир өске эвилелешкен республи-
калардан сөөртүп ап турган, Тад-
жикстандын заводтарын, машина-
трактор болгаш экскаватор станция-
ларын чугула чүүдөр-биле хандыра-
рынга ужур-дузалыг болур.

Новгород областың Окуловка деп
ажылчы суурундан ырак эвесте
каш километр черде бажың херек-
селдериниң заводунуң тудушкуну
калбарган. Ол чыл санында он-он
миллион рубльдин продукцияын
бүүдүрүп үндүрер. Кол корпустун ту-
дун доозуп, дузалаар черин, кө-
лө, складтар болгаш гажар туду-
ларын түдүп турар. Бо чылын чаа
бүүдүргө продукцияын үндүрүп эгел-
ээр.

Калининград областың Вышнево-
лоцкийнч ыштан чүве кылар заво-
дунуң коллективин июнь айда чангыс
квартиралыг 47 чангыс-аай бажың-
нарын белеткен кылган. Оларнын
чартындан хөйүн колхозтарга сада-
ры-биле Каменск, Балашов болгаш
өске-даа чаа областарынч районна-
рынч хереглекчилер эвилелдеринче
чүүдүрүп чоруткан. (СЭТА).

Мөңгөде доң чыдар черлерде ногаалар

УЛАН-УДЭ. Бурят-Моолдуң сонгу
районнарында тарылга, картофель
болгаш ногаа олуртулгазы доозул-
ган. Сонгу-Байкальский районунуң
колхозтары огород культураларын
шың шөлүн барык-ла ийи катап ул-
гатырган.

Агарнын берге байдалдары тур-
за-даа, Сонгу-Байкальский, Баун-
товский, ылангыя Кукумканский
болгаш Баргузинский аймактарынч
колхозтары элээн каш чылдарынч
дургузулда мөңгөде доң чыдар чер-
лерде ногаа культураларын чедиши-
кинниг өстүрүп турар. Колхозчулар
мурнакчы агротехниканың ажыла-
вышаан, гектардан 150 ажыг центнер
картофельди, ол хире капустаны
ажылап ап турар, столовая свеклазы-
ны, согуналын, морковтуң, мал
чемн корнеплодтарынч бедик дүжү-
дүн ажаап ап турарлар. Сонгу чүктү
ногаажылары шаандагызындан
ылгалды огород рассадаларын
ирек-торф саваларга, картофель
олуртулгазын дөрбелчин-уяланчак
арга-биле өстүрүп турар апарган. (СЭТА).

Колхозтуң эки ажылдыг малчыны

Колхозтуң нигителештирген мал
ажылын көжүдөр, оон продуктулуун
бедидер талазы-биле ажилдарын
Сүт-Хөл районда Сталин аттыг көдээ
ажыл-агый артелиниң малчыны
эш Дываа ак-сеткилдиг боттандырып
келген.

Эш Дываа колхозка кирген соон-
да 1951 чылда нигитиниң 283 баш өш-
күзүн өстүрерин-биле хүлээп алгаш
1954 чылда 1075 баш чедир өстүрген.
Эш Дываа өшкүлери өстүргөш ту-
стук кадарчыларга үлөп берген. Бо-
дунда 579 баш өшкүлери артырып
алган. Бо чылын төрөэн 240 баш өш-
күзүндөн 281 анайларын бүрүн кам-
галап доруктурган. Анайларынч
ажалгазынга, чемгерилгезинге улуг
кичээниг салганы-биле мал чаш
төлү чагыс-даа когарал чок болуп
турар.

Малды чайын олардалдып семир-
тири малдын организастыг чорукташ
бүгү малын экиден өрү денгелдиг
кышка ужуражырын болгаш мал
чемнерин белеткээринге киржирин
хүлээп турар.

Эш Дываа оларны шың ажылаары-
нын аргазынга өрөнип алган.
Оларларын законнарга үскөш бөлү-
көлдү аайы-биле малды ээлчештир
одалдагы арганы ажылгап турар.

Чурттуң ховуларында

БАКУ. Азербайджанда тараа та-
рыр талазы-биле эн улуг район-
нар—Астрахан-Базарский болгаш
Массалинский районнар арбай ке-
зилдизин доозупканнар. Бүгү шөл-
дөн ортумаа-биле тараанын 16 цент-
нер дүжүдүн алган.

Астрахан-Базарский районунуң кол-
хозтары күзүн тараан кызылтастың
ажылап алышынын эгелээн. Шөл-
дерде 40 ажыг комбайнар ажилдап
турар. Комбайнерлар Караев, Джа-
фаров, Хубалиев олар хүнүнч-не
18—20 гектар черинч тараанын
ажылап ап турар болгаш гектардан
120—125 пуд тарааны бастырып ту-
рарлар.

Күзүн тараан кызылтастың быш-
каннап кезилдизинче ол ышкаш Мас-
салинский болгаш Сальянский рай-
оннарнын механизаторлары база ки-
рипкен.

ЧКАЛОВ. Күзүн тараан көктараа
бүдүн чартык метр чедир үнгөн бол-
гаш чер болганда чечектели берген.
Муң-муң колхозчулар шөлдерге үн-
ген болгаш тарылганың кылымал
доозуналдырылганын чорудуп турар-
лар.

«Ийиг беш чылдың шалыпчызы»
деп көдээ ажил-агый артелиниң кол-
хозчулары областа бир-ле дугаар
каш чыл бурунгаар ол агрохемчегин
ажылаан, чыл санында-ла гектардан
2—3 центнер дүжүттү немей ап
турар. Чкаловский районунуң тараа-
жыларынын дуржулгазын Бузулук-
ский районунуң колхозтары ажылап
турар. (СЭТА).

Невада анык хоорай

КИРОВСК (Ленинград областа).
Он ажы чылдарынч мурунда ка-
дыг-дошкун тулушукуннар чоруп
турган хоозураан черде С. М. Киров
аттыг энергетиктерин чаа чараш
хоорайы өзүп үнгөн. Ында ол ыш-
каш тулуг кезектерин, станоктарын,
механизмири белеткеп үндүрер
Дубровскийнч бүүдүргө комбинаты
база туруп турар. Чыл мурунда
суур район чагаргазынын хоорайы
кылдыр чаартырган болгаш Кировск
деп атты алган.

Анык ыштаргы шөлчүгөштер-
биле каастатынган анык хоорайынч
таптап каан дорт кудумчуларында
Культура бажынынын улуг тудуу
онзаланып көстүп турар. Маңа
Ленинградтың хоорай кыдынынч
театралары шилерин көргүзүп, кон-
церт ансамбли, энергетиктеринч бот-
тымынч уран-чүүл коллективтери
оюннарын көргүзүп турар.

Хоорайнын чуртталга тудуунуң
болгаш чагайжылдыгынын плин-
нынч күүселдизин дугайында ай-
тырыгы хоорай Совединиң сессия-
зынга июнь 23-те чугаалашкан. Чар-
тык чылдың дургузунда он ийи квар-
тиралыг дөрт чуртталга бажынарын
туткан. Тудуужулар чыл планын
Улуг Октябрының 37 чыл оюнга че-
дир күүсөдир деп хүлээнигер. Ам
сес чаа бажынарынч түдүп турар. (СЭТА).

Чер болгандан

Чөөн-Хемчик районда «Искра»
колхозтуң кадарчысы О. Шаравин бо
чылын төрөэн 283 хоюндан 338,
«Кызыл тараачыны»—Д. Кенден
312 хоюндан 338, «Большевиктин»—
О. Бошкажык 200 хоюндан 210,
Сталин аттыг колхозтуң К. Чингин
370 хоюндан 386 хураганнарын өс-
түрүп алганын. Оларнын аттары
районунуң хүндүлөп самбыразында.

Көдээ ажил-агыйга машиналар

ЛЕНИНГРАД. Июнь 21-де Куйбы-
шев аттыг карбюратор заводу Алтай
крайге, Киров областа, Латвия
ССР-же болгаш өске-даа черлерге
«ДТ-54», «Универсал», «С-80»
деп тракторларга карбюраторларын
болгаш арматура-артык кезектерин
чүүдүрүп чоруткан. Бүгү кылыгларын
хуусаазындан бир ай эрте чүүдүрүп
чоруткан.

Заводтуң коллективин бо чылын
чаа черлерин ажилгалга кнжирип ап
турар черлерде ажылгалтынч турар
«С-80» деп күчүлүг тракторларынч
карбюраторларын бүүдүрүп үндүр-
ерин 20 хуу улгатырган.

Бүүдүргөдө иштики курлавырлар-
нын ажылап турар. Токар автомат-
тарынч бедиткен дүргөдөшкнч шил-
чткен.

Мурнакчы технологияны ажыла-
лаан чорук заводтуң коллективиниң
тракторларга артык кезектер бүү-
дүреринч талазы-биле чартык чылдын
оноалдазындан ажыр 10 муң карбу-
раторларынч бээринге арганы берген.
(СЭТА).

Чер болгандан

△ Июнь 25-те Балхаштынч консер-
ва заводунуң коллективин чартык
чылдын программазын хуусаа бетинде
хүүсеткен. Эрткен чылдын бо үе-
зинге бодаарга 300 муң лаза хей кон-
серваларын белеткен кылган. Бүгү
продукциянын 90 хууун дээди сорт-
ту кылдыр бүүдүрүп үндүргөн.

△ Таджикстанынч консерва үлет-
пүүрү чаа дүжүттүнч кат-чимиинден
үш миллион лаза консерваларын кы-
лып дооскан.

△ Июнь 25-те Уралскиде культу-
раның болгаш дыштанганың ийги
паркы ажыттынган. Ону Фурма-
нов аттыг парк кылдыр адаан. Чаа
паркка «Урал» деп чайгы кино театр,
номчулга залдыг библиотека, масса-
лыг оюннарынч болгаш танештеринч
эстрадаынч шөлчүгөштери бар.

△ ССРЭ-ниң Машина тудуушкуну-
нч болгаш прибор тудуушкунуунуң
министерствоунуң Одессада механи-
ка заводунуң коллективин бо чыл-
дың төңчүзүнч чедир күш-ажылдын
планынч бүүдүрүчүлүгүн 10 хуу бедид-
лер деп шиттирилээн. Бүүдүргөниң
ажылчынары болгаш тускай эртем-
нигер боттарынын алган хүлээлге-
зин хуусаа бетинде күүсеткен. Күш-
ажылдын бүүдүрүчүлүгүн бедидери-
нин талазы-биле оноалга II хуу
ажыр күүсетинген.

Кустаний областың Затоболь-
ский районунуң «Чөвн-чүктүн херели»
колхозунда аңдартынган кур черде
кулса культураларын тарып эгел-
дээр. Бо чылын областың көдээ
ажыл-агый артельдери кулсаны
чартык миллион гектар кур черге
тарыр. (СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА

Сиген кезилдизинче кирген

ШАГААН-АРЫГ (Телефон-биле).
Улуг-Хем районунуң Көк-Чыраада
Ленин аттыг колхозтуң чамдык шы-
на черлеринде снгениң терени 50-
60 сантиметр ажил турар. Колхозта
сиген бригаданы (бригадир эш Хуу-
ракай), июнь 25-те сиген кезер 5 аът
машыналыг, бир тракторлуг Көк-
Чыраа шынаазынын снгенин кезип

Септелге эки чоруп турар

Улуг-Хем районунуң Хайыраканда
эге шкolanың септелгенинде 10 бы-
заңчы доктаамал ажилдап турар.
Олар школага бир класты немей
гуткаш, шкolanың кырын шифер-би-
ле крышалаан, ам интернаттын
крышазын доозар чедип турар.
Шкolanың девискээри херимнетин-
ген.

Улуг-Хем районда Мичурин аттыг
колхозтуң саман бүүдүргезинде 13
херээженер ажилдап турар. Олар
бо чылын 20 муң саман бүүдүрерин
хүлээген. Ажылдын эгелзениниң
баштайгы недеязында олар 2 муң
саманы кылган.

Колхоз баштаар чери школа сеп-
телгени кол кичээнигге тургускан.
Бызаңчылардан О. Силян, Докур-
оол, Дагбалдай олар хүн нормазын
150—170 хуу күүсөдип турарлар.

Барын-Хемчик районда «Совет
Тываның беш чылы» колхозта уру-
лгар яслин багай эвес хандырыл-
гы болгаш аңаа колхоз баштаар че-
ри эки дузалап турар. 50 ажыг уру-
ларынч иелери колхоз бүүдүргөзи-
нде идепкейиг кнжирип турар.

Кызыл районда «Черби» колхозу-
нун бода мал фермазында саанчы эш
С. Көк-Кыс бодунуң онашкан ажы-
лынга ак-сеткилдиг кызымак ажил-
дап турар. Бо чылын 13 саар инекте-
рин бызааларындан чарып саары-
ның арга хемчеглерин шың чорутка-
ны-биле бүгү инектерин эдирбей
бызаа чокка саар кылдыр өөредип
алган.

Эш Көк-Кыс инек бүрүзүндөн ор-
тумаа-биле 9—10 литр сүттү саап ап,
ай санында-ла

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР

Чоокта чаа Кызыл хоорайга районерын култура килдистерин эртелекчилерин хуралы болуп эртекен. Аңаа «Култура албан черлерин ажалынын байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында» областын култура эртелегиниң наалыгынын оралакчызы эш Шабанов илеткел кылган.

СЭКП ТК-нын сентябрь болгаш февраль-март Пленумнарын төөгүлүт шиптирлерин боттандырынынга үндөп чыгып, районнарын култура бажынарын, көдөз клубтарын, ном саннарын, библиотекаларын, кызыл өгдөрнүн, кино четкилерин, радионун бүгү-ле ажал-чорудулгаларын үндөйүн биле эде тургузарынын сорулгазы салдынган.

Ол сорулганы боттандыр талалары биле чамдык чорутунган ажалдарын илеткелчи демдегези. Амгы үеде клубтарын чанында 1429 кижи киржилиги 183 янзы-бүрү бөлүмнер ачылап турар. Олар ажалчы чоңуң ортузунга тайылбыр масалы ажалдарын чорудуп, агитаторларын быжылап, чаксы хову ажалдарынын үезинде 54 агиткултур бригадаларын организастан. Бо талалары биле Каа-Хем, Бий-Хем, Бай-Тайга районнарын култура бажынары эки ачылаан. Билангыя Тураннын култура бажынынын коллектив шилерин чүгө көдөз черлерге үндөйүн организастан эвес, харын Красноярский Аймагы үндөйүн белектер.

Бо чылын бистиң обласка көдөз клубтар болгаш ном саннары 90 чедир, библиотекалар 59 кылдыр өзөг. Бай-Тайга районун Сталлин атыр болгаш «Мурнакчы» коллективтары 350 олуттуг чаа клубтарын туткаптар. Тезли, Кызыл-Мажалык, Сут-Аксы суурларга ном садыгылар, Туран, Чадалаа хоорайларга библиотекалар, Кызылдын Улуг-Хем ол чарыныга чаа клуб ачыттынар.

Оң биле черелештир култура албан черлери ам-даа ыракта четпес ачылап турарын илеткелчи болгаш санал бергендер шыгы илеткенер. Районнарын култура бажынарын, көдөз клубтарын кышка белектерден талалары биле райкуукомнар, оң култура килдистер четпес хемчеглер ап турарын хуралдын киржикичлери шүгүмчүлөз.

Областын култура эргелели, оң килдистер култура албан черлеринге практиктик дузаламчыны болгаш удуртулганы четпес көргүзүп турар. Областын култура эргелели (эш Болдур-оол) дужаалдар үндөйүн биле кызматкерларын, оң черек кырында боттандырылганы, күсөлдөзи дээр четпес демисежип турар.

Районнарын култура килдистерин эртелекчилерин хуралды бар четпестерни дарый чайладып, култура албан черлерин ажалын экижидер хемчеглерин шиптирлээ.

Районнарын култура килдистерин көдөз клубтарын, кызыл-өгдөрнүн

ажалын экижидеринче, оларны ажалчы чоңуң өзүп турар културазынын одаа болурунун төгөтери кылдыр тургузарынче ам-даа өзвөш кичезинге салып, өзүлүг удуртулгалары хандырбайн турарлар. Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик районнарда чамдык көдөз клубтарын шиптирлелери чок, септелгези багай, ашка-хөрөңгилер биле хандырбайн турар. Ол ышкаш чамдык көдөз библиотекаларда чогаалдык янзы-бүрү номнары ажалчы чоңуң политиктиг кижизидилгезинче, оларнын билги мергежиле өзөринге дузалыг болбайн, хир, довуракка алдып, оран-сава-биле хандыртылган, шооалыг тургузарын шиптирлелери бар. Барыын-Хемчик районун Аянгатыда номчулга чериниң кышка чок бажыныга чаашкын ламдын хамык номнар урелип турар факты биле эптежи болбас.

Районнар төгөтеринде култура бажынары ажал-чорудулганы ам-даа эде тургуспайн турар. Илеткелчи болгаш санал берген облустың култура эргелелиниң кинофикация килдистерин (эш Ханашевич), областын кинопрокатазынын (эш Носов) адрестеринге шыгы шүгүмчүлөдү таварыштырган. Районнар төгөтеринде туром кинолар болгаш көжөр кинолар тергени багай ачылап турарлар. Брак сумуларда колхозчу суурларга кино көргүзгүлери таварылга биле челип турар. Чөөн-Хемчик, Кызыл, Бий-Хем районнарын кино четкилери чоңа кино көргүзеринин планын ыракта күсөптөйп турар. Барыын-Хемчик районун көжөр кинолары транспорт чок деп сыдалп алгаш, колхозчу шөлдөрже үмөйпн турар. Көдөз ачылап турар чамдык кино механиктерин харысалап чок ачылап, арагалаар чоруктарже шилчип, оң уламыдан техниканы чөп ачыгадыз, үрээр, чонун кириген ашка-хөрөңгизин хуузунда ачылаарынын фактылары Тес-Хем, Эрсин районнардан илереп турар.

Районнарын култура бажынарын, көдөз клубтарын кышка белектерден талалары биле райкуукомнар, оң култура килдистер четпес хемчеглер ап турарын хуралдын киржикичлери шүгүмчүлөз.

Областын култура эргелели, оң килдистер култура албан черлеринге практиктик дузаламчыны болгаш удуртулганы четпес көргүзүп турар. Областын култура эргелели (эш Болдур-оол) дужаалдар үндөйүн биле кызматкерларын, оң черек кырында боттандырылганы, күсөлдөзи дээр четпес демисежип турар. Районнарын култура килдистерин эртелекчилерин хуралды бар четпестерни дарый чайладып, култура албан черлерин ажалын экижидер хемчеглерин шиптирлээ.

Д. АРАКЧАА.

Эки ажилдыг бригада

«Большевик» көдөз ажил-агы ай артели тургустунгандан бээр дөрт чылдын үнүрү болуп турар. Бо аразында колхозчу тараачынарын мергежилдиг удуртуп кадрлар оларнын аразында өзүп үнүп турар. Амгы үеде партия болгаш чакып колхозтарын удуртуп кадрларын шилип алып, кижизидер болгаш таарыштыр тургузар талалары биле кажангызындам-даа артык кичезинге салып турар.

Колхозтарын организастан, ажал-агынын улам-на быжылаарында колхозта бригадирлер улуг рольду ойнарар. Колхозтун нитиленштирген ажал-агынын бүгү талаалыг хөгжүдөр херекке бодун бердинген эш Ондар Бимбаны колхозчулар хову ажалынын бригаданын бригадиринге сонгуп алганнар.

Эш О. Бимба ол ажилдын улуг харыс салгалынын билги, бодунун бүгү-ле билени болгаш күжүн харамнамайн ачылап эгелзеп. Бригадир баштайгы үеде колхозчуларнын күш-ажылын шын организастанарынче, оларнын сагылачурумун дымзыдарынче, колхозчу бүрүзүнүн ажил херекке мергежилдин билги алырынче онза кичезингенин уландырган.

Эш О. Бимбага удурткан хову бригады болгаш онашкан ажилдары чыл бүрү күсөлдөп келген. 1952 чылда тарылга планын 120 хуу, 1953 чылда—110 хуу, 1954 чылда—105 хуу күсөткен. 1954 чылда бригада чаксы тарылыгы кыска хуувада, бедик агротехниктиг деңгеле эрттирген. Бригада тарак култураларын 463 гектарын, оң иштинде кызылгасты 231, чингетарааны—65, арбайны—62 гектары болгаш өске-даа силос култураларын, чангыс болгаш хөй чылда үнер сигенерин, кукурузаны, суданка деп сигенни тарван.

Бригада 370 гектар черни чазын сугтаргаш тарак болгаш 173 гектар черни чаксы шыкты ачылап тургаш чаккан.

Эш О. Бимба хову ажалынын бригаданы биле трактор бригаданын калды ажалдажылганын дүштүрерин хандырган. Оң уламыдан хову ажилдары чогуур өйүндө эки шы-

нарлык күсөтинген болгаш ам тараанын үнүдү дика эки болуп турар. Колхозчулар биле механизаторлар чангыс сорулгалыг, бүгү нити күженишинин ажалдаанынын түнелинде СЭКП райкомунун болгаш райкуукомнун колхозтар аразында шиптир кызыл тугун чаалап алганнар. Ол алдарыг киискип турар кызыл тукту кажан-даа оскумас дээр колхозчулар, механизаторлар эп-сеткилдиг хайнышыктын ажалдан туралар.

Чаксы тарылга ажилы доостуру биле бедик дүжүт дээр демисел доосту бербес деп чүвени бригада кержигүнери ханмыс-биле билип, ам тараанын чайгы ажалгазын эки чорудуп турар.

Бедик дүжүтү алыры биле тарааны 2—3 катап сугтарарын, хул болгаш ирик өдөктин немелде хемгерилгезин чорударын, боктур үнүштерни аштаарын колхозчулар бүгү талаалыг планнап алган боттандырып туралар.

Тараанын сугтарылганын эки шынарыг чорудуп тургаш, сугаттыг тарылга шөлүнүг гектар бүрүзүндө 25 центнер дүжүтү алып дээр тус-тус колхозчулар болгаш зөөнар аразында социалистик чырыш калбарган. Тараа сугтарыкчыларын бөдүктөрүн үскен болгаш бир сугтарыкчы бүрүзүңгө-ле 16—18 гектар тарааны сугтарары биле быжылгаан. Тараанын баштайгы сугтарылганын 103 гектар тарак сугтаргаштыг. Немелде чемичидиңге кылары биле хүдү болгаш ирик өдөкти сугтарыкчылар ачылап турар.

Тараада боктур үнүштерни аштаарын колхозчулар болгаш ында школалар чорудуп турар. Сугтарыкчылардан эштер Дылдыкпаа, Чылбак, Оолук олар улуг нормазын доктаамал ажыр күсөлдүп туралар.

«Большевик» колхозтун ажил-ишчилери Коммунист партиянын болгаш Совет чазактын тарак бүдүрүлгезин көвүдөйөр, оң дүжүдүн бедидер дугайында салган сорулгаларын күсөлдөрүн чедип ап шыдарлар.

Н. АФОНИН,
Сут-Хөл МТС-тиң агроному.

Колхоз сууру өзүп турар

Танды районун Сталлин аттыг колхозтун тууду бригадасы (бригадир эш Оюн Бады) чаа тудуларнын планын чедишкенин күсөлдөр дээр кызым ачылап турар. 32 кижи составтыг бригада 3 бөлүкке чардынган, тудугу бүрүзү хүлээлгедил кылыр ажилы эки билер.

Туду бригадасы бо чылдын дургуунда 12 чурттала бажынарын тудар планын, ам 4 бажыны доозуп, чангыс-аай хевирлиг чунар-бажыныч ханазын тудуп дооскан. Тудугулар уруглар ясларын 6 өрөөл бажынынын тудуун доозуп

турар, оң шалазын, сонга рамаларын кылып, малчынарга 3 чурттала бажынарын тудуп эгелзеп. Плана көрдүнгөн мал кажааларын тудууглары бо чылын ажилдаа кирер.

Тудуга муракчыларын демдегээр херек. Ыш сөөртүкчүлери О. Хуназы, Мандаржап олар бүүдөр ажил нормазын хүн бүрүдө ажыр күсөлдөп келген. Бажын шалакчылары Лаа-Сут, Милчек, Лапчаа ажил нормазын үргүлчү ажыр күсөлдүп турар.

С. ТАНЗЫН-ООЛ.

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

Кыдат Улус Республикада

ПЕКИН. Чурттуң көдөз ажил-агынын социалистик чарылыгынын боттандырап дээр техниктиг суурну тургузарынын сорулгазы биле Кыдат Улус Республиканың экономикагын хөгжүлдөзүнүн планында көдөз ажал-агынын машина тудушкунуңуңуң чамдык бүдүрүлгелерин тургузары болгаш калбартыр көрдүнгөн. Кыдат солуннарын медээлеп турары болза, Кыдатта бир дугааргы трактор заводунун тудушкунуңа белек—шакындыг хевирин улуг бүдүрүлгези болот. Ол завод Совет Эвителиниң Кыдатка көргүзүп турары экономикагын болгаш техниктиг дузаламчынын программасын Эзуагар туттунган турар. «Женьминжибао» солунун медээлеп турарын Эзуагар алырга, амгы үеде тудугу тудар черин тодараткан, совет тускай эртемчилерин дузаламчы болгаш удуртулганы биле тудугуң техниктиг төлөвилелин кылары эгелзеп.

Бо чылын тудугун турар черинге янзы-бүрү дузалаар бүдүрүлгө черлерин, демир орук шугумнарын, а ол

ышкаш ажалчынарнын болгаш албан-хаакчыларнын чурттаар черлерин кылган турар.

ПЕКИН. «Хэнаньжибао» солунун медээлеп турарын Эзуагар алырга, Байштың суг шыгамырынын базанын сугтарына системагын калбартып тургузарына белекел Хэнань жоуда чоруп турар.

Бүгү туду ажалдарын дооскаанынын соода ол система болза, 230 муң му (бир му 0,06 гага деннежер) тараачын шөлдөрнү сугтарар. Тудугун бирги ээлчэп боттандырып турарын үезинде манаа нити узуну 300 километр ажыг дурттуг 229 сугарылга бугалары каскан болгаш 600 ажыг үрүмек сугтарыга тудуларын туткан турар.

Солунун демдегелеп турары болза, Байштың суг шыгамырынын сугтарыга системага болза, муракчы совет дуржулгага үндөйүн тудуускан төлөвилелди Эзуагар туттунар. (СЭТА).

Чехословак Республикада

ПРАГА. Июнь 21-де Устен областын Литомержиц хоорайныга И. В. Сталиннын тураскаалынын байлыгы ажилдышкыны болган.

Тураскаалдын ажилдышкынына Национал камгалалдын министриниң оралакчы генерал-лейтенант Ченек Груша, СССР-ниң Чехословакияда элчин чериниң төлээлекчилери киришкенер.

ПРАГА. Эрткен чылын Чехословакиянын машина-трактор станциялары бүгү тарылга шөлүнүг чартынын кылган болгаш тараанын 35 хуузуң ажап алган. Бо чылын МТС-терин ажалынын планы 7400 муң гектар болуп.

Чоокку ийи—үш чылдарда көдөз ажал-агы бүдүрүлгезин шыгыгын көдүрерин талалары биле Чехословакияны Коммунист партиянын X съездинин директивалары биле холбаштыр МТС-терин мурунда улуг сорулга салдынып турар. 1957 чылда МТС-тер чазын аңдарар черин 90 хуузуң, күзүн тарынар черин 70 хуузуң кылган турар. Комбайналар тараанын 50 хуузуң, чигир сөклязынын болгаш ленун 90 хуузуң ажап

алган турар. Чоокку ийи—үш чылдарда ол сорулгаларын күсөлдөрнү хандырап төлөөдө МТС-тер паркынын саны ийи катап улгадып, тарак комбайнарынын саны алды ажыг катап, сөкля ажаар комбайнарын саны 20 катап болгаш ден комбайнарынын саны 6 катап өзөр.

ПРАГА. Чехословакиянын телеграф агентлигиниң медээлеп турарын Эзуагар алырга, чоокку 2—3 чылдарда Чехословакияга 200 муң кур болгаш куруккан черлерин ачылап кирип алган турар ужурулг. Бо чылдын чазындам көдөз ажал-агы кооперативтери, күрүне ажал-агы черлери, хуу тараачынар ажилдагы черлерин ачылап киригеринче идеялик иришкен. Пльзень областы июньга чедир 6 муң гектар ажыг кур черлерин аңдарган.

Готвальд областын болгаш өске-даа областтарын тараачылары кур болгаш куруккан черлерин ачылап киригеринче улуг дедишкенин болуп турар. (СЭТА).

МАР-да совет эртемниң болгаш техниканың неделязы

УЛАН-БАТОР. Моол-совет найзаралдын айын эрттиреринин планында көрдүнгөн совет эртемниң болгаш техниканың неделязы Моол Арат Республикада эгелзеп. Улан-Баторга эртем ажилдажылганын болгаш моол найсаралдын бүдүрүлгелерин инженер-техниктиг ажилдажылганын хуралы болуп эрткен.

«Совет эртемниң болгаш техниканың чайлыгы чок көдүрүлүшкү-

нү—СССР-ге коммунизм тургузушуңуңуңуң кол байдалы» деп илеткелди күрүне университетиниң директору, Совет Эвители биле културалыг харылааның моол нитилелиниң Топ Чөвүлелиниң эртем болгаш техника секциязынын эргелекчи Цегемит кылган.

Хуралдын киржикичлери «Эртемниң ордуз» деп кинону көргүскөн. (СЭТА).

Өске сылдыстарга амыдырал туруп болур бе?

Дээрде чайынчанак хөй-хөй чырымдыкчылар оожум көжүп турарын кижилер талыгыр эрте-бурунгудай бээр-ле хайгаарал келген. Хүнуң долгандыр шимчеп чоруп турар чер ышкы база-ла шакындыг планеталарын олар көрүп турганнар. Дээрде ол бүдүмөлдөрде амылгы организм бар бе? Оларда үнүштер болгаш амылгы амытаннар бар бе?—деп бо-дод тыттып турган. Бо айтырылар кжи төрөдөгөтени кезээде сонургадып турган.

Планеталарда кандыг-кандыг физиктиг байдалдар барын астрономия тодаргайлап шыдаар аргазы чок турган чус-чус чылдарын мурундагы үеде ол планеталарга амыдырал туруп болур дугайын чүгө таап болду болур турган. Ынчалза-да, Чер биле кизи Өртемчиде тускай, онза черин ээлеп турар чүвө эвес, харын өске планеталарга амыдырал база туруп болур деп түнөлдү бодунун үезинин муракчы кижилери ынчаарда-ла үндүргөннер.

Итали бодалчы Джордано Бруно (1548—1600 чылдар) «Төнчү чоктук, өртөмчөйиң болгаш делегейдин дугайында» чогаалыга амыдырал бар откаргайлар хөй дээрнин тодаргай тайылгырлаан.

Планеталарнын физиктиг бүдүжү Черниң биле бир дөмей болурун биле дугаар илереткен орус эртемден М. В. Ломоносовтун эртемниң түнөлдери улуг ужуң-дузалыг болган. Өске планеталарга амыдырал туруп болур бе дээр дугайында айтырыгын шы шиптирлээрине бистиң ала-чурт эртемденнеривис дика хөй ажилды кылганнар.

Черде турар чүвөлөр дээрде турар чүвөлөрдөн шууг ытгалдыг дижир дугайында шажыныч янзы-бүрү шуугаазынары бо үениң муракчы эртеми туюлунга чедир чылча шапкаш, планеталарда дириг амытаннар туруп болур деп үзүрүткен. Амыдырал болза, анаа таарымчалыг байдалдар бар турар бүгү черлерге хөгжүп бо-

лурун бистер ам тодаргай билдр бис. Ындыг байдалдар болза, ылангыя кончүг изиг эвес болгаш кончүг соок эвес температура болгаш сугнүг бары болуп, ол чокка амыдырал туруп болбас. Органиктик амыдыралдын бедик санзынаргай хевирлеринге, оон аңгыда, кислород база эргежок чугула.

Бүгү дириг организмдерин үндөйүн билек болуп. Хөй мылгон чылдар мурунда Чер кырынга тыттып келген ол бедок амылгы амытаннарнын янзы-бүрү бүгү хевириниң эгезин берген. Ынчаарга, химиктиг элементтерден дириг белокуң тыптыгына чогуур байдалдар турар ужурулг. Бир эвес ол байдалдар кандыг-бир планеталарга бар болза, ынчаарда анаа амыдырал тыттып болуп ужурулг.

Хүн системаның планеталары бот-боттарында дика ылгалдыг. Бо талалар биле Хүнге чок дөрт планеталары — Меркурийин, Венераны, Черни, Марсты тодаргайлап көрөлинер. Хемчээл талалары биле оларын эң улуг Чер болуп. Хүнге эң чоок планета болур Меркурий хемчээл талалары биле Черден 15 катап биче. Хүнге дика чоок болганынын ужурунда Меркурий Хүнуң херелдеринге үргүлчү шымып турар. Оон атмосферазы аажок шаараш болгаш бодунун сыйрынын талалары биле анынга чоокшулаар.

Меркурийин Хүнге көрдүнгөн талаланың температуразы Цельсийин биле алырга 417 градус эзил турар (ындыг температурага коргулчун эстир, ынчаарга суг чүгө бус хевирлиг туруп болуп). Ол планетаның артык талаланың (Хүнде ажитталчак талаланың) температуразы 150 градус чедип турар. Дириг клетка ындыг бедик температураларга болгаш суг чок чорукка шыдаалар. Бо бүгү болза, Меркурийде дириг амытаннар чок дээрнин чугаалап турар. Мону ол планеталарда атмосфера барык шууг чок дээрнин база бадыткан турар.

Венера деп планета сырый атмосфера биле шиптыган. Хүнуң дугурунуң мурун биле Венера эртин турар геал ол атмосфераны орус улустун инальдыг огул М. В. Ломоносов 1761 чылда-ла тыпкан. Венераның атмосферасында шимчеп чоруп турар сырый булуттар хүн херелинге аажок чайынынар. Ынчангаш Венера улуг чайынчанача биле ылгалдыг болгаш ол чорук ону хүндүс безин ак шолбан кылдыр көрүп болур арганы берип турар. Ынчалза-да Венераның сырый шымы оң кадыг картын бистер бүрүңү-биге ажиттап турар.

Эртемденнериниң кылган анализ болза, Венераның булутталчак картын кырында хостуг кислородтуду, суг бузун-даа илеретпез, харын Венераның булутталчак картын кырында углекислота барын тодаргайлаан. Ол планеталар суг болгаш кислород бар бе? Бо дугайын чугаалаары берге.

Харьковтун Астрономия обсерваториязына кылган хайгааралдар болза, Венераның атмосферазы черининден сырый болгаш бодунун составынын талалары биле оон дика ылгалдыг болур дугайын чугаалап турар. Венераның булуттары сарыгызмаар доозундан тургустунган болур дед. Ында кислород болгаш суг бузу, ынчаарга суглар дөстери бистиң караавыстан ажитталчак болуп турар.

Чамдык эртемденнер болза, Венераның атмосферасында хөй санын углекислотаның бары оң кырында органиктик амыдырал чок болгаш кажан-даа турбаанынын херечизин болуп деп санал туралар. Ынчалза да ындам бадыттал шын эвес. Венераның кырынга амыдырал Чер кырынга бодаарга элзеп орай тыттып болур турган; ында үгөн үнүштер четчир санын углекислотаның атмосфералдан ал, көстүр санын кислородтун үндүрүп четкилзеп. Кажан бир үеде (аажок үрде) Черге турган болгаш органиктик баштайгы эң бөдүүн

амытаннарнын тыптырынга эге болган байдалдар Венералар бар. Ынчангаш, Венералар амыдырал төртүтүп турар ийлик азы мырынай туруп турар деп түнөлдү кылып болур. Ынчалза-да, бир эвес ында амылгы амытаннар бар чүвө болза, олар черининден дыка ылгалдыг болуру чигиниң чык.

Хемчээл талалары биле Черден алды катап биче Марс деп планета астрономнарнын онза кичезингенин ап турар. Ынчалза-да, ол планета дыка хөй байдалдары биле Черге кончүг дөмейлешип турар. Ол планеталар дүйнүңүң үргүлчүлөди 24 шак 37 минуу 22,58 секунда болуп турар. Марстың сонгу болгаш мурунуң полюстарында хар биле доштан тургустунган ак менгилер бары илереткен. Олар кыжын улгалдык, чайын бичелеп туралар. Марстың, хоюг доозун биле шиптыганы, дески куруг хову хевирлиг, кызылгызмаар кырында «далайлар» деп адаары караңгымаар демдектер бар. Делгем тула-ларга азы анаа-ла шык черлерге дөмейлешип ол «далайларда» суг дыка эвезиң.

Марстың атмосферазы черининге бодаарга, оон элзеп шаараш. Ол атмосфера болза, Чер кырында 10—12 километр бедикте турар агаар катарынын сыйры хире болуп. Черниң атмосферазына деннээрде, Марстың атмосферасында бир хуудан ашпас кислород бар деп чүвени шипчиледер көргүскөн. Ында бар суг бустарынын саны Черниң атмосферасында бар бүгү суг бустарынын санына беш хуудан ашпас. Марстың атмосферасынын онза арыг кылангырынын ачылында, оон кырында болуп турар хөй-хөй болушкунунары хайгаарал болуп биче. Ол планетаның кыры биле чоруп турган булуттарын, Марстың хөрзүңүң элзеп улуг азы биче участкарына карарып кылгайын чырып чоруктары болдуруп турар чакыстар болуп тургулаанын астрономнар болгаш оң иштинде бо чүүлүд автор каш удаа көргөн.

Марстың атмосферазына, оон куруг хову областарына хаттарын көдөрүп үндүрүп турары, доозунарын аажок улуг сарыг булуттары удаа-дараа көстүп турар. Ол булуттар, бир черден өске черлерге көшкеш, чамдыкта Марстың кырынын

элезин делгем азы биче участкарын дуглай ап туралар.

Совет астрономнар, ылангыя Г. М. Тихов биле бо чүүлүдү автору, Марстың караңгызмаар демдектериниң «далайлар» чамдык эзектеринде—ногааныммаар тодаргай көсүренин көргөннер. Ынчаарга, ол өнөр солчуп турары сонурганчыг.

Черни ийи чылдарынын дургуунда Марста бир чыл черин 687 дүйнүңүнүн деннежер. Марстың чартык бөмбүрээнин кайызына-даа үргүлчү көзүп турар ол өнөр чазы ногааныммаар болу бээр, чайч олар саргарга бээр болгаш адак сөөлдө кузуумаар өнөрже шиптирлер. Өске долбанган күзүндө, кыжында ногаан хөрээр артып турар. Бо байдал болза, күзүн саргарып эгелээр бистин пеш, шивн ыяштарымыс ышкы, кезээде ногаан үнүштер Марста база бар дээрнин сагындырып турар.

Марста температура (чамдык областарында) чайын 34 градус чыгып чедип турар. Нитизи биле алырга, ол планеталар туруп турар байдалдар Черининден дыка ылгалдык. Ол байдалдар амыдыралга элзеп дошкун болгаш биче таарымчалыг, ынчалза-даа анаа амыдырал туруп болуп хирелиг. Черде эң дошкун сооктар үнүштерин болгаш амылгы амытаннарын амыдыралын соксадып шы, давазы билдингир болгай. Чер бөмбүрээнин эң соок областарына—соого 60 градус чедип турар Верху, ышкиске болгаш Яку

Иран нефть дугайында англи-америк сүлчээ

Иранның нефть байлактарынын дугайында чугаалажышкынар Лондонга үш ай дургузунда уламчылап келген. Чугаалажышкына американың беш улуг нефть монополиялары «Стандард ойл кампани оф Нью-Джерси», «Стандард ойл кампани оф Калифорния», «Текас ойл кампани», «Сокони-вакуум ойл» болгаш «Галф ойл корпорейшн» компанияларының төлээлери, база англи-ираның (херек кырында англианың) нефть компаниязынын, англи-голландың «Ройял детч-Шелл» фирманың болгаш «Компани франсез де петроль» деп француз компаниянын удуртукчулары кирешкен. Чугаалажышкынын чорудулгазында иран улустуң национал кол байлаа—нефтинин салым-чаяны оларнын артына шиптирлетинип турган. Иранның бодун алгаш көөргө, тегадан солун «Зельзелени» бижээнин өзүгаар чугаалажышкынын үезинде ол «эвт сэдикчиларынын шиптирин маанп турар, мал өлүрөр черде ирт» ышкаш байдалга турган.

Ук чугаалажылга Иранның нефтин амылдап кылар консорциуму (каттыжышкыны) тургусканы-биле апрель 10-да доозулган. Консорциумунун составына үстүнде ады кирген сес компаниялар кирген, а ооң үдөзилекчилери Американың беш монополиялары болган. Олар Англи-Иранның нефть компаниязы (АИНК) болгаш «Ройял детч-Шелл» биле кады делегейде эн улуг нефть картели болуп турар. Ол болза, капиталист делегейде нефтинин кол үнер дөстөрүн болгаш Чоокчу Чөөн чүкте нефть тывыжынын 99 хуузун бодунун хыналдазында ап турар.

Иранның нефть байлаа Ирандан канчаар-даа аажок улуг кошчаны ушта соруп ап турар капиталисттик хэекчилерин кичээнгейин шагдан бээр бодунче хаара тыртып келген. АИНК-ның чүгле сөөлгү үш чылдарын дургузунда алган кошчаны Иранның нефть үлөтүрүмү чартык чүс чылдар дургузунда салган хөрөңгинден ыракта көй болганын чугаалаарга четчир.

Иран улустун өзүгаар алдыр, 20—30 чылдарын дургузунда нефть саарылгазына монополияны болгаш нефть тывар база нефть болбаазырадып кылар бұдүрүлгөлөргө долу хыналданы тургузар эргени ааа бээрн консорциум чедип ап турар. Оон ангыда, англи-иран нефть компаниязынын хөрөңгин национализиастааны-биле холбашкан каражалар уржунда хөй түсүг компенсацияны төлээрн Ирандан негеп турарлар. Нефть үлөтүрүн удуртуу-биле Иранче 550 америк болгаш англи тускай эртемчилерин чорудары демдеглетинген.

Консфшумунун төлээлеринин негелдери күөстөнер ужурулг чүве болза, англи-иран нефть компаниязынын ааа чартык чүс чыл дургузунда ээлеп келгени ышкаш ынчаар ээлээр органы америк болгаш англи компанияларга бээр дээни ол болур. Иран улустун амыдыралчы эрге-ажыктарына кандыг бодалдарнын удур салдынып турары черде билдингир. «Зельзель» солунун бижип турары болза: консорциумун тургустунганы барыны күрүнелерин «Иранның хамаарышпас чорунун принциптери-биле таарышпас болгаш чурттуң национал дөң эргезинге шуут удурланышкак» колонизаторжу планнарга тааржип турар.

Даштыкы парлалгаларнын меделелинде айтып турарын өзүгаар алдыр, Иранның башкарыкчы бөлүктери консорциум-биле чоокшалажырына туралык болуп турар.

«Иран чазак бодунун национализиастатынган нефть үлөтүрүмү эргез-лэр херекти даштыкыларга дамчыдып берип турар дээрн «Нью-Йорк таймс» солунун Тегеранда корреспондентизи Кеинет Лав бижип турар.

Консорциумну тургузар дугайында дугуржулга болза, англи-америк империалистерин Иранның үдөзин эрге ажыктарына удур сүлчээни бодуру черде билдингир. Бичалза-даа ол сүлчээге америк негелдери колдар болгаш оон-биле кады Иранда Англианың туржун баксыратышсаан, ааа АКШ-тын туржун күштелдирер.

1951 чылга чедир англи-иран нефть компаниязынын монополиялык эргезинге турган болгаш америк нефть монополиялары-биле конкурентлик демиселге таарымчалыг турушту Англига хандырып берип, Иранның нефть үнер черлерин холга кирип аларын америк монополиялар шагдан бээр оралдажып келгенер. (1950 чылда Иранда нефть тывыжы англи компанияларынын тыпкан бүгү нефтинин үштүң бир кезин бооп турган). 1949—1950 чылдарда англи-америк нефть компаниязы иран нефтиге даянып алгаш, америк конкуренттерин беэни англи акшаның хөдөлип турары рыноктарга элэн кызыптар аргалык болган. Иранның нефть үлөтүрүмү национализиастаан чорук АИНК-ның чыл бүрүде Ирандан 30 миллион тонна нефть тып алыр аргазын казан болгаш нефть рыногунга күштерин хуваалдызын дыка өскөрткен база ооң тывыжын АКШ-ка ажыктыг болдурган. Бир эвес 1950 чылда англи болгаш америк компаниялар Чоокчу Чөөн чүккө нефтин бир денге тып турган болза, ам ында нинти тывыштың үштүң ийи кезин АКШ-тын үлүңде онажып турар. Консорциумун тургустунганы американың оон тергидеки байдалын быжыглап турар.

Лондонга чугаалажышкынарнын үезинде консорциумга америк компанияларынын киржир хуузу эвээжидер дээш Англига бүгү күштери-биле оралдажып турган. «Санди экспрес» солунун айтып турарын өзүгаар алдыр, АИНК «чугаалажышкына кирерде консорциумун акцияларынын 50-ден эвээш хуузуң хүлээс деп долу шиптир-биле кирген», ынчалза-даа боттарынын негелдери оода-лаарына албадытырган болгаш акцияларынын 44 хуузуң ааа тыпсар дугайында саналды идип үндүргөн. Ындыг болза-даа, «Дейли телеграф энд морнин пост» солунун меделеп турарын өзүгаар алдыр, ол саналдар база «америк компанияларнын удурланышкыныга» таавышкан болгаш оон сонгааргы чугаалажышкынарнын түңелинде

Гватемаладан холун ырат! АКШ-тын Компартиязынын национал комитединин меделели

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тын компартиязынын национал комитеди Уильям Фостер, Элизабет Флина болгаш Петтус Перри оларнын ат салган меделелини парлалга төлээлеринге дамчыдып берген. Ол меделетде компартиянын национал комитеди «Юнайтед фронт» компаниянын хөдөзилекчилеринин демократтык Гватемалаже дошкурап киришишкенин чүгле Гватемаланың улдузунга удур эвес, харын база бүгү америк улуска болгаш бүгү кижитөрөлгөтенге удур кем-буруулуг чорук» деп буруу шапкан.

Америк империализминин чорудуп турар дайын кысыр политиканынга удур бүгү Латин Америкада калбарган шимчээшкенин меделеттеш, национал комитет болза, Гватемалада болушкунарын «Гватемалачыларнын тура-халышкыны» кылдыр көөр дээр дугайында күрүнө департаментизинин бадыткалын бодунун меделелине шыггыны буруу шаап турар. АКШ-тын чазак, «Юнайтед фронт» компаниянын эрге-ажыктарына хөдөлип тургаш, Гватемала улустун демократтыг орук-биле сонгул алган чазак Никарагуанын, Гондурастын, Венесуэланын Демократтыг Республиказынын болгаш өске-даа латин-америк чурттарнын

улустарына төгетинген чалча хөвир-линг диктатура-биле солтурун оралдажып турар деп национал комитет айтыкан. Ол болза, Америк чазактың чорудуп турар «хосталга» политиканын, күрүнө департаментизинин дужаалдарын күөсүдиринден ойталаан кандыг-даа чазактарга удур угаанган дайыннарны азы тура-халышкынарны өскөдүр политиканын кезээ болур.

Национал комитет болза, хан төгүшкүнүн өскөтүкү дег кандыг-даа хөдөлишкенини соксадырын кыйгырып турар резолюциянын күөсүдир дугайында шыггыны негелдери-биле Каттышкан Нациялар Организациязынын Айыыл чок чоруктуң Чөвүленин баарынче база агрессивтарга боо-чөспөк бээр чорукту хортудааш, ол резолюциянын күөсүдирин америк эрге-агыргалардан негезинче америк патриоттарны кыйгырып турар.

Компартиянын национал комитединин меделели дараазындагы дозунулар-биле доозулган: «Гватемалага удур «Юнайтед фронт» компаниянын дайын соксадыр! Америкка дайын өскүдери болдурбас! Гватемалдан холун ырат!»

(СЭТА).

КНО-да Гватемаланың төлээлекчизи Кастило Арриолдун Айыыл чок чоруктуң Чөвүленин даргазына телеграммасы

ПАРИЖ. КНО-нун штаб-квартиразында Франс Пресс агенттигинин корреспондентизинин дыңнатканын өзүгаар алдыр, КНО-да Гватемаланың төлээлекчизи Кастило Арриол Айыыл чок чоруктуң Чөвүленин даргазыне дараазындагы телеграмманы чоруткан:

«Гватемаланың камгалал чок хоорайларына агаардан халлаашканын кылып, хамааты чурткачы чонуну пулеметтар-биле боолоп, чүс фунт, чазак депсар бомбаларын октап турар; агрессивтар боттарынын чажыг радио дамчыдылгаларына Гва-

темала хоорайны болгаш өске-даа чугула хоорайларны бомбалаар бодалдыкы дугайын чарлааннар, ынчангаш Айыыл чок чоруктуң Чөвүленин июнь 24-те дүргөн хурал чыгылдарын силерден албан хуузу-биле дилеп тур мен».

Айыыл чок чоруктуң Чөвүленин даргазы, Каттышкан Штаттарнын төлээлерин баштыгы Лодж Гватемаланың негелдери таарыштыр ол ам-даа шиптир хүлээп албаан деп июнь 24-түн эргенинде чарлаан.

(СЭТА).

Англианың общиналар палатазынга А. Иденниң чугаазы

ЛОНДОН. Даштыкы политика-нын айтырларынын талазы-биле общиналар палатазына июнь 23-те саналдар ажыткан даштыкы херектер министри А. Иденниң чугаазынын дугайында өтөттү Рейтер агенттели дамчыткан.

Иден бодунун чугаазынын эгезинде Женева чөвүлел хуралынын ажылынын дугайын чугаалаан.

Индий-кыдат айтырыгын сонгаар-ладайн шиптирлээрн онзалал меделеттеш, ол айтырыг бүгүдөгө чүүден-даа билдингир калбак өртү хайныктырган байдал-биле үскүлөжин турганын Иден айткан.

«Корей айтырыгын талазы-биле бистин чугаалажышкынарныстың чорудулгазында шиптирлеп таарыштырылың орунунга кандыг-даа таарымчалыг бурунгар илдер чедип алдынмаанын хумудаашкыны-биле меделтээр апар мен—деп Иден чугаалаан. Ооң ужурундан ийи удурланышкак талаларнын аразында туруп турар чөрдүлээринин ындыг боттуг принципалдыг байдалдарын каянжыгындан-даа артык тодарай илереткен бис деп карачангыс ону чугаалап болур».

Оон соонда Иден Женевага корей айтырыг талазы-биле чугаалажышкынарнын чорудулгазын болгаш ийи талаларнын аразында чөрдүлээрин чугаалаан.

Оон ында Иденниң меделээнин болза: «Корейны каттыштырынын дугайында дугуржулга чедип ап шыдаван бис, ынчалза-даа чугаалажышкынарнын үргүлчүлээр деп санал ам-даа дүжүртүмзөн».

«Бистин сорулгасы болгаш чазактың бодалы чүл дээрге, мурунку хөвээр-ле Кыдаттың, а ол ышкаш Корейаның ийи-кезектеринин чөп-шээржилгези чокка корей айтырыгын шиптирлеп таарыштырыныга каттышкан нацияларнын кордал салып шыдавазын болуп турар» деп Иден меделеттеш.

«Иден Муруну-Чөөн Азияга айыыл чок чорукту организастаарынын» дугайын база чугаалагылган.

Женевага индий-кыдат айтырыгын талазы-биле чугаалажышкынарнын чорудулгазына хамаарыштыр Вьетнамда, Лаоста болгаш Камбоджада шериг айтырларын чугаалажып көөрүнө тургустунган болгаш июль 10-да илеткелдерин

кириер ужурулг үш комитеттеринин дугайын Иден сагындырып чугаалаан.

«Бистер үнүп чоруурувустуң мурунда шериг төлээлекчилеринин илеткелдери чүгле алдынары билек боттарыныстың аравыска сүмелешти алыр ужурулг бис деп чөвүни дугуржуп алган бис».

Иден бистер чөвүлел хуралын ажылын доозары-биле Женеваже бистин баарыныстың дугайында шиптирн хүлээп алыр бис».

Бир эвес оон-биле тайбынын хөвөөне кандыг-бир салышкынын кылып шипдаптар болузма, бодунуң таламдан делир баарына белең мен» деп Иден чугаалаан.

Иден бодунун Молотов-биле хуралды элчиги даргалап турганын сактып чугаалаан. «Бир эвес бистер эң сырый холбааны тутпаан болзувуса чөвүлел хурал мырнай ажалдап шыдаваз турган ийик».

«Чөвүлел хуралдың чачгыс түңелин англи-кыдат харылсааларын экжээни болган, ынчангаш палатада ол дугайы билдингир, ам беэни элзэн хөй үре-түңөлдөрлөг болган. Чжоу Эн-лай-биле ужуражыр аргалыг болганымга өөрүп турар мен. Женевага ийи төлээлерин аразында чугаалажышкынар чигининг чок үнелиг болган».

Иден бодунуң көөрүмгө ол чугаалажышкынар бистин чуртувуска ам беэни ажыктыг болган болгаш мурунку хөвээр бистин база чурт бурунчуң сорулгасы болуп турар тайбың кожа-хөлбээ догуннаашкына өзүлүг салышкын болган» деп Иден чугаалаан.

Оон ында Иден премьер-министр Черчилльдин болгаш Иденниң бодуну Каттышкан Штаттарже ам баар деп турарынын дугайын чугаалаан.

Түңелинде Иден Индий-Кыдатка тайбың таарыштырылганын талазы-биле дугуржулганы «бир эвес бистер чедип аптар болзувуса, Муруну-Чөөн Азиянын айыыл чок чоруну тургузуп болурунга үдөзунин хандылар» дээринге идегелин илереткен. Ол дугуржулга оон бодундан хөй түңөлдөрн бээр. Ол бүгү делегейге тайбынын дыка быжылаар».

(СЭТА).

Гоминданчыларнын өнчүк-чөңгөөлери

ПЕКИН. Синьхуа агенттелинин дамчыдып турары болза: Чжэцзянда турар Кыдаттын улустун-хосталга армиязынын шериг-агаар күштеринин эрик камгалалынын кезектери Кыдаттың девискээр суларынга болгаш Чжэцзян район-да эриктиң кырына агаар кызыгаарын элзэн каш катап чөрчүп-үрзүн гоминданчы шериг-агаар болгаш шериг-далай күштеринге күштүг согушкуннарны таварыштырган: май 11-ден июнь 5-ке чедир чанкайшичи ужар-чүүлдүк составындан 10 аме-

рик истребительдерин андара аткан болгаш 4-тү үрей аткан; апрель 20-ден июнь 5-ке чедир 7 гоминданчы корабльдер үрей аттырган болгаш 1 катер туттурган.

(СЭТА).

«Донья эмрус» солунун бижип турары болза, америк планнар, тайбын күзеп турар болгаш бодунун чуртунун бойдус байлактарын боттарынын амыдыралын экжидеринге ажылаарын күзеп турар, «иран улустун эрге-ажыктары-биле дүшпөйтүр» нефть үлөтүрүмүн төвү—Абаданга чоокта чаа чоруп чоран даштыкы нефть компанияларынын төлээлекчилери иран ажил-чиннарнын күзөл бодалын кара-биле көргөнер. Оларнын Абаданга келген хүчүндө бакычтарнын ханалары мындыг бижимелдер-биле долдунган турган: «Англи-америк империалистерге өлүм!», «Американнар чанып чорудар!»

С. ЛОСЕВ.

Чжоу Эн-лайның Делиде барганы

ДЕЛИ. Кыдат Улус Республика-нын Күрүнениң административтик чөвүленин премьер болгаш Даштыкы херектер министри Чжоу Эн-лай июнь 25-тиң эргенинде Делиде чөдө берген.

Чжоу Эн-лай чөдө бергеш, аэродромда турган ол черин болгаш даштыкынын парлалга төлээлекчилеринге меделет кылган.

«Найысладык политиктиг бөлүктөринде Чжоу Эн-лай биле Нерунун аразына ам болур чугаалажышкынарнын төөгүлүг болушкун кылдыр үнелеп турарын» «Хиндустан таймс» солун бижип турар.

(СЭТА).

Даштыкы херектер министрлеринин Женева чөвүлел хуралы

ЖЕНЕВА. Июнь 25-те тос төлээлерин хаагыл хуралына Индий-Кыдатка тайбынын катап тургузарынын дугайында айтырыгым чугаалажып көөрү үргүлчүлээ.

Бо айтырыгын талазы-биле дараазынын хаагыл хуралы июнь 29-та болур.

(СЭТА).

Гватемалада байдал

ЛОНДОН. Гватемаланың армиязынын команддалыныч июнь 24-те эртеги дыңнадык Лондонун радиоу дамчыткан, ол дыңнадыгга чугаалап турары болза, Гватемала-нын армиязы интервенциянын хөй санын шерин тутуп алган. Оларнын аразында дыка хөй санын январь-бүрү даштыкы националдыглар, элзэн каш гватемалачылар бар. Дыңнадыгга оон ында чугаалап турары болза, пулеметтар, чазыдырар чүүдлер болгаш өске-даа чүүдлерди дыка хөй санын шериг материалдарын хунаап алган.

(СЭТА).

Япон ажилчынарнын негелдизи

ШАНХАЙ. Июнь 22-де Токйонун «Хбия» паркыга ажилчы чоннар-нын 30 муң кижиги киржикчилг митинги болган. Ооң киржикчилери парламентаин тарайдыр болгаш Иосиданың кабинетинин дүжерин негезн. Митинг соонда чыскаал болган.

(СЭТА).

Итали ажилчы чоннарнын эп-сеткил каттыжышкыны

РИМ. Июнь 22-де феррер можунуң бүгү бұдүрүлгелеринин ажилчы чоннары ажил төлөвирин бедидери болгаш күш-ажылдык байдалын экжидери дээш демиселди 40 ажилчонукта чорудуп турар можунуң 120 муң хөдөкчилери-биле эп-сеткил каттыжышкыны кылдыр бир хонуктуң бүгү-нинти ажил-соксадышкынын чарлаан.

(СЭТА).

Суданда бижар думма

КАИР. Суданда бижар-думма халдамарынын улам негептер турарынын дугайын парлалга меделет турар. Египеттин информация агенттелинин корреспондентизи Менинг Хартурман дамчыдып турарын өзүгаар алдыр, Дарфур, Кордофан болгаш Экватория можуларынга бижар-думмадан араан кижилер хөй болуп турар.

(СЭТА).

ССРЭ—АКШ-тын шырдыраа маргылаазы

НЬЮ-ЙОРК. Июнь 24-те Совет Эвилели-биле Каттышкан Штаттарын аразында шыдыраа маргылдаанын төндүр салдырмаан салышкынарны төндүр салган.

Оюнун үргүлчүлөвейн-даа Горочиц Гелдерге дүжүп берген.

Роберт Бирн шын камгалал-биле Котова удур үшүк салышкындан сонгаарлаткан салышкынын хайманан.

Керес Павейге уутуруп каан. Авербах Дональд Бирге уттурган.

Ычангаш маргылдаа Совет Эвилелинин команданынын тивилгези-биле 20:12 санын болуп доозулган.

(СЭТА).

АРГЕНТИНАДА ГВАТЕМАЛА-БИЛЕ ЭП-СЕТКИЛ КАТТЫШТЫРЫЛГАНЫН ШИМЧЭШКЕНИ

ЛОНДОН. Аргентинаның кол оппозициг партиязы—радикалдарын партиязы «Американың Каттышкан Штаттарынын динжиге чедир чөспөт-лэн чурттарынын бузээ-лээшкенинде камгалал чок туруп турар» Гватемаланың улустары-биле эп-сеткил каттыштырыныче Американың улустарын кыйгырган.

(СЭТА).

Харымсагалыг редакторунун оралакчысы М. Н. ЛЮНДУП.